

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE “YÖNETİMDE BİRLİK” SAĞLANABİLİR Mİ?

IS “ADMINISTRATION OF THE UNION” POSSIBLE IN THE
EUROPEAN UNION?

Doç. Dr. Mehmet Akif ÖZER¹

ÖZET

Günümüzde Avrupa Birliği, kutuplaşmış dünyada çok önemli bir aktör durumundadır. Gelişmiş ülkelerden oluşan bu topluluk, gerek askeri gerekse siyasi ve ekonomik bir güç olarak dünyada önemli bir denge aracıdır. Türkiye'nin uzun yıllardır bu birliğe girme çabalarının arkasında da bu faktör yatmaktadır. Ancak son yıllarda Türkiye'nin çabaları AB platformlarında tam karşılık bulamamaktadır. Uzun yıllardır kendi arasında birlik oluşturmaya çalışan Avrupa ülkeleri, 20. yüzyılda bu çabalarında kısmen başarılı olmuş, 27 üyeli önemli bir güç haline gelmiştir. Son dönem genişleme politikaları bu durumu pekiştirmiştir. Ancak AB, özellikle yaşanan küresel krizler karşısında çok sağlam bir birlik görüntüsü verememektedir. Hala kendi içinde “tam bir birlik” olma kriterlerini sağlayamamıştır. Ekonomik kriz, anayasa, Avrupa vatandaşlığı gibi birçok soruna çözüm aramaktadır. Böyle bir ortamda yönetimde birlik sağlanması da çok zor görünmektedir. Birçok alanda kurumsallaşmasını sağlayan Birlik, üye ülkelerin yönetim yapılarında birlik sağlama konusunda ihtiyatlı davranmakta ve sorunlara bildiği için üye ve aday ülkeler için sınırlı kriterleri esas almaktadır. Bu çalışmada Avrupa'da birlik fikrinin geçmişi analiz edilerek, bugünkü aşamada yönetimde birlik çalışmalarının bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa, Avrupa Birliği, Kamu Yönetimi, Yatay Kapasite, Dikey Kapasite.*

ABSTRACT

Today, the European Union is a major player in the polarized world. This union of developed countries is an important balance tool in the world as military, political and economic power. This factor lies behind Turkey's efforts to enter the union for many years. However, Turkey's efforts in recent years, can not find the exact opposite the EU platforms. For many years, trying to create their own union between the European countries has been partially successful in these efforts in 20. century and has become a major force with 27 nations. End-stage expansion policies reinforced this situation. However, the EU, especially in the face of the global crisis can not give a solid appearance of unity. Still in its "complete unity" failed to achieve

---

¹ Gazi Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi

the criteria. EU is seeking solutions to many problems, such as European citizenship, economic crisis and the constitution. In such an environment, ensure union administration is also very difficult. Institutionalization of the Union which in many areas, member states act prudently in providing administrative structures of unity and so that what problems are, EU is based on limited criteria for member states and candidate countries. In this study, history of the idea of European unity will be analyzed and evaluated at the present stage of the works of the administration union.

Key Words: *Europe, the European Union, Public Administration, Horizontal Capacity, Vertical Capacity.*

GİRİŞ

Tarihin tüm zamanlarında Avrupa'da birlik fikri hep var olmuştur. Bir savaşlar kıtası olarak bilinen Avrupa'da bir yandan kıtanın dışından gelen akınlar, diğer taraftan feodalitenin sonucu olarak, kralların, mezheplerin, ulusal sermayelerin piyasa rekabetlerinin neden olduğu sürekli çatışmalar, Avrupa'nın birliği düşüncesine hep ilham kaynağı olmuştur.

Avrupa'da birlik fikrinin kökeni, ortaçağa ve hatta, Avrupa sözcüğüyle ilk kez Helenistik mitolojide karşılaşılmışından dolayı, antik Yunan'a kadar uzanmaktadır (Dartan, 2005:229). Avrupa sözcüğünün kökleri ne kadar antik Yunan mitolojileri dönemine kadar uzansa da, siyasal bir unsur olarak Avrupa'ya ait olma duygusu daha çok modern zamanlarda ortaya çıkmıştır. Edgar Morin, bu durumu; modern öncesi döneme ait Antik Yunan ve Latin uygarlıkları ve onların temelindeki ilkelerin Avrupa'nın etrafına ait olduğunu ve Avrupa'dan da eski olduklarını belirterek teyit eder. Hıristiyanlık da Asya'dan gelmiştir ve Avrupa'da yayılabilmesi ancak bininci yılı tamamlamasından sonra mümkün olmuştur.

Avrupa teriminin Hıristiyanlık teriminin aleyhine genelleşmeye başlaması ise, ulus devletlerin tam egemenliklerini kazanmaya başladıkları döneme rastlar. İngiltere, Fransa ve Hollanda'da Avrupa sözcüğünün kullanılması 1630-1660 yıllarına rastlar. Daha sonra sözcük yayılır ve 18. yüzyılda artık bütün Avrupa'da kullanılmaya başlanır. Böylece ulus; Hıristiyanlığa bağlılığı, kendine bağlılığa çevirerek ve hatta onu mitolojik bir biçimde aileye duyulan duygusal bağlılıkla besleyerek dine dönüştürür. Böylelikle ulusal din bütün dünyaya yayılmadan önce Batı Avrupa'nın egemen dini haline gelir (Bozkurt, 2004:40-42). Bugünün Avrupa'sında dinin ön plana çıkmasının arkasında da bu tarihsel süreç yatmaktadır.

Bu çalışmada bir dini birlik olarak kabul ettiğimiz Avrupa Birliği'nde "birlik fikrinin" günümüze dek geçirdiği süreç tartışılacak, gelinen bugünkü aşamada "yönetimde birlik" sağlanıp sağlanamayacağı tartışılacaktır. Bu

süreç, günümüzde Avrupa Birliği'ne tam üyelik görüşmelerini sürdüren ülkemiz açısından da önemli ipuçları taşımaktadır.

1. AVRUPA'DA BİRLİK FİKRİNİN TEMELLERİ

Yapılan bilimsel çalışmalarda; ilk çağlarda uygarlığın yeşerdiği Dicle ile Nil arası ve İran Antikçağı, Avrupa'nın köklerinin arandığı yerler olmuştur. Bu süreçte M.Ö. 4-5 bin yıla kadar uzanan bir uygarlığın izleri aranmıştır. Avrupa kendisini bu bölgeyle ilişkilendirerek köklerinin ne kadar derinde olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Bir çok Avrupalı yazar Antikçağda İran yaylalarının Avrupa havasını teneffüs ettirdiğini belirtmektedirler. Bu dönemde İran Avrupa'nın bir parçası sayılmaktaydı. Ancak, Avrupa'nın İran'la akrabalığı M.Ö. 5.yüzyıldaki Med Savaşları ile sona ermiştir. Çünkü artık Helen uygarlığı yani Eski Yunanistan keşfedilmiştir ve Yunan siteleri İran hükümdarlarına karşı özgürlük savaşı vermişleridir. Tarihte Med savaşları, ilk doğu-batı ayrımını başlatan olay olarak kabul edilmektedir (Canbolat, 2002:1). Şimdi bu kapsamda Avrupa'da birlik fikrinin temellerini ortaya koyan bu sürece biraz daha ayrıntılı bakalım.

1.1. Antik Yunan Dönemi

7 Ocak 1610'da Galilei tarafından keşfedilen Jüpiter'in ikinci uydusuna verilmiş ad olan Avrupa'nın (Europe) etimolojik kökeni, Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Europe terimi, karşımıza ilk kez eski Yunan dünyasında mitoslar aleminin bir parçası olarak çıkmaktadır. Genel olarak Yunan mitolojisinde Europa, bugünkü Lübnan ya da eski Fenike bölgesinde, Sur şehrinin kralı olan Agenor'un kızıdır (Özer, 2006:1). Boğa kılığına giren Zeus onu kaçırmak için Girit'e götürmüştür. Zeus'tan olan çocukları, Girit'in savunması sırasında önemli yararlıklar göstermiş ve Europa daha sonra Girit kralı Asterion ile evlenmiştir.

Büyük ölçüde Girit kültürünün parçası olarak bilinen Europa'nın öyküsü, sadece Eski Yunan uygarlıklarında iz bırakmamış, M.Ö. 6. yüzyılda Pompei ve Romalı sanatçıların resim, heykel, mozaik çalışmalarına esin kaynağı olmuş, paraların üzerine resmi yerleştirilmiş, 10. yüzyılda İngiltere'de hatta Bizans'ta yapı süslemelerinde Europa figürüne sıklıkla yer verilmiştir. Bu haliyle Europa, belirli bir kültüre bir tür aidiyet simgesi haline gelmiştir (Dedeoğlu, 2003/a:20). Mitolojide bir prenses ve ilahe adı olan Europa'nın kısa zaman içinde mekana ilişkin bir anlam kazanarak belli bir kara parçasını adlandırması ve Yunan kolonilerinin yayılmasıyla bu terimin Yunanistan'ın batısında ve kuzeyindeki ülkeleri de kapsar hale gelmesi, bugün söz konusu bu coğrafyayı dünyanın belli başlı kıtalarından biri haline getirmiştir (Özer,

2006:1). Avrupa kavramının kökeninin Antik Yunana dayanması, AB'nin bu bölgele olan ilgisinin hatta pozitif ayrımcılığının bir gerekçesi olarak düşünülebilir.

1.2. Roma İmparatorluğu Dönemi

Roma İmparatorluğu, döneminde Avrupalı devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve kargaşanın ortaya çıkmasını engelleyen bir otorite olmuştur. Kıtanın büyük bölümüne egemen olan imparatorluk, dengeleyici nitelik taşımış, hem siyasal hem ekonomik hem de askeri açıdan çok güçlü olduğu için bu alanlarda çıkan anlaşmazlıkların çözüm yeri olmuştur (Türe, 2004:51).

Tarihsel aşamalar bakımından Avrupa'da birleşme ve bütünleşme üzerinde önemli etkiler bırakan Roma İmparatorluğu dönemi, çok geniş bir zaman aralığına denk düşmektedir. Günümüzdeki uygarlık sözcüğünün kökenini oluşturan Civitas'ların (kent devletlerinin) kurulduğu M.Ö. 753'lerde krallık öncesi dönem olarak başlayan Roma dönemi, imparatorluk döneminin sonu olan M.S. 476'ya kadar uzanan bir süreye yayılmaktadır. Arada geçirdiği cumhuriyet ve genç krallık dönemleri ile birlikte Roma, sadece Avrupa'da değil, dünyanın çok geniş bir alanında uzunca bir dönem varlık gösterdiğinden uluslararası hemen her dinamiği belirleyen aktör olma özelliği kazanmıştır. Bununla birlikte, merkezi yapılanma biçimi, Roma uygarlığının dünyaya yayılan Avrupa uygarlığı olarak kalmasını sağlayacak biçimde tasarlanmıştır (Dedeoğlu, 2003/a:22).

Roma uygarlığının Avrupa bütünleşmesine sağladığı katkıların başında Roma hukuku gelmektedir. Bireysel ve toplumsal alanların yanı sıra uluslararası ilişkileri de kapsayan Roma Hukuku, halk meclisi, senato, imparator ve hukukçular arasında yasama ve yargı güçlerini bağdaştıran bir mekanizma sağlaması bakımından önemlidir.

Ayrıca bu kavram hukuka bağlı yönetim ile Roma'yı ve Roma vatandaşlarını içermiş, bunun dışındaki toplumları ise, "öteki" saymıştır. Günümüz Avrupa Birliği, içinde bütünleşmenin saç ayaklarından birisi durumundaki Avrupa vatandaşlığı kavramının Roma vatandaşlığına dayandığı ve benzer biçimde bu vatandaşlığın hukuk kuralları ile somutlaşmış değerler sistemi ile ifade ettiği ileri sürülmektedir (Dedeoğlu, 2003/a:22-23). Günümüzdeki Avrupa'da sıkı birlik arayışlarının arkasında halâ Pax Romana'nın özlemi yattığı şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır.

1.3. Ortaçağ Dönemi

Yukarıda belirtilen barış ortamı Roma İmparatorluğu'nun, 395 yılında ikiye bölünmesiyle kaybolmuştur. Böylelikle Pax Romana altında kıtayı yöneten üstün otorite ilk kez sarsılmıştır. Bu duruma Kavimler Göçü'nün yarattığı dış baskı da eklenince Avrupa'da istikrarsız bir siyasal ortama doğru hızla yol alınmaya başlanmıştır (Türe, 2004:52).

Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi ve Ortaçağ Avrupa'da bütünleşmeye zemin oluşturan olgularda çeşitlenmeye ve bununla birlikte bir de farklılaşmaya yol açmıştır. Bu çağda Avrupa'nın sınırları Roma İmparatorluğu'nun merkezinde, İtalya'da algılanmaktan çıkmış, Antik Site uygarlığı coğrafyasını ikiye bölmüştür. Ortaçağ Avrupa'sında Batı'nın mirası Roma ile Cermenleri ifade ederken, Doğu Roma ve Eski Yunan Coğrafyaları Doğu'da kalmış ve Avrupa'dan sayılmamaya başlanmıştır (Dedeoğlu, 2003/a:23). Bölgede 476 yılında Batı Roma'nın yıkılmasıyla istikrarsızlık ve başıbozukluk had safhaya ulaşmıştır. Böyle bir ortamda dinsel, ekonomik ve belki de en önemlisi siyasal açıdan tek otorite olarak ayakta kalan Roma Kilisesi Avrupa'ya damgasını vurmaya başlamıştır. Bu kez Roma'nın "tek otorite"liği yerini Kilise'nin "tek otorite"liğine bırakmıştır. Ancak Kilise, Roma gibi birleştirici değil, kendisine karşı olası birleşmeleri engellemek amacıyla parçalayıcı bir unsur olarak belirmiştir (Türe, 2004:52).

Bütün bunlara rağmen bu dönemde Avrupa'da birlik fikrini zenginleştiren çalışmalar da yapılmıştır. 13. yüzyıl düşünürlerinden Aquinum'lu St. Thomas, hukukun yasalar hiyerarşisi bütünü olduğunu, toplumsal hareketlerin ancak ortak iyilik adına olursa başarılı olabileceğini ve toplumda, farklı kesimler arasında ortak çıkar oluşturulmasının olanaklı olduğunu belirtmiştir. Bu ifadeler, günümüz Avrupa Birliği'nde oluşturulan simetrik karşılıklı bağımlılık ilişkilerine denk düşmektedir. 14. yüzyılda yaşamış Parisli John'un Kilise ile Kral erklerinin ayrılması anlayışı ve burjuvanın gelişmeye başladığı aynı dönemde yaşamış olan Bartolus'un halk meclisi önerileri, Avrupa bütünleşmesinin kurumsal alt yapısını oluşturan Roma-Yunan anlayışının anımsanmasını sağlamıştır (Dedeoğlu, 2003/a:24).

Yine bu yüzyılda yaşamış Normandiyalı bir avukat olan ve Fransa kralına danışmanlık yapan Fransız hukukçu Pierre Dubois, 1306 yılında yayınladığı "De Recuperatione Terrae Sanctae" (Kutsal Toprakların Geri Alınması) isimli kitabında bir Avrupa Devletler Birliği önermiştir. Bu birliğin en önemli amacı, üyelerin arasındaki çatışmaların önlenmesi ve bu şekilde savaşa karşı bir alternatif oluşmasıydı (Alkan, 2005:77). Dubois, Avrupa için önerdiği birliği tek bir devletle değil, ağırlığını Fransa'nın oluşturduğu federatif bir yönetim ve bir konseyle oluşturmak istemiştir. Doğaldır ki Fransız ulusal çıkarlarını koruyan bu düşünce fazla taraftar bulmamıştır (Türe, 2004:52).

Ancak tarihsel açıdan bu öneriler Avrupa bütünleşmesi düşünce evriminin önemli yapı taşlarından biri sayılmaktadır. Dubois ile aynı dönemde eserler

veren Floransalı yazar Dante ise, "İlahi Komedî" çalışmasında "insanın vatani bütün dünyadır" diyerek bir bakıma kişilerin serbest dolaşım ve oturma haklarından bahsetmiştir (Dedeoğlu, 2003/a:24-25). Bugün Avrupa Birliği'nde serbest dolaşım hakkının olması, adeta Dante'ye bir atıf gibidir.

1.4. Rönesans ve Aydınlanma Dönemi

Avrupa'da ortaçağın sonuyla birlikte merkezi krallıkların ya da mutlak monarşilerin ortaya çıktığı yeni bir dönem olarak 15. yüzyıl Ortaçağ'ın sonunu ve Rönesans'ı ifade etmektedir. Üretim teknolojilerinin geliştiği, feodalitenin çözülmeye başladığı bu dönem; keşiflerin yapılmasıyla, yeni ticaret yollarının ve yeni kıtaların bulunmasıyla sanayi devriminin, siyasal reformların ve yeni rejimlerin tohumlarının atıldığı bir yüzyıl olmuştur.

Tüm bu gelişmeler, Avrupa'da ki bütünleşme hareketinin düşünsel alt yapısına güçlendirici etki yapmış, özellikle de İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'na geçmesi doğu tehdidinin Avrupa'da yeniden örgütlenme çabalarının gerekçelerinin başına yerleşmiştir.

Bu dönemde Bizans ile simgelenen Doğu, Batı Avrupa sınırının Osmanlı İmparatorluğu ile yer değiştirmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun söz konusu sınırı Batı'ya doğru zorlaması, 15. yüzyılın Avrupa'sı için büyük bir tehdit olarak görülmüştür. Bunun üzerine Bohemya Kralı George Podebrad ile Papa II. Pius, 1459'da Avrupa'nın Osmanlı tehdidi karşısında birleşmesi için çağrıda bulunmuştur (Dedeoğlu, 2003/a:25).

Avrupa'da birlik fikrinin olgunlaşmasına Luthen, Calvin ve Münzer de çok önemli katkılar sağlamışlardır. 16. yüzyılda yaşamış Luthen ile kimlik bulan Protestanlık, Calvin ile Avrupa geneline yayılmış ve örgütlü bir Avrupa hareketi özelliği göstermiştir. Münzer ise bu tür bir hareketin kitlesel mücadeleye dönüşmesi sürecinde etkili bir isim olmuştur (Dedeoğlu, 2003/a:27). 1600'lerin başında Avrupa'da birleşmeye yönelik daha farklı ve somut bir öneri de Emeric Cruce tarafından ortaya atılmıştır, Buna göre kurulacak olan birliğin temelinde şu ya da bu devletin çıkarı değil, ekonomik çıkarlar olmalıdır. Ticaret, yalnızca Avrupa'yı değil ileride tüm dünyayı federal bir yapıda birleştirecek bir unsurdur. Ulusal çıkar, tüm toplumların ortak çıkarlarının önünde gelir; oysa ticaret, tüm toplumları ortak çıkar altında birleştirecektir. Başta gümrükler olmak üzere ticareti engelleyen tüm engeller ortadan kaldırılmalıdır. Böylece ticaret yoluyla tüm ülkeler zenginleşecek ve çıkarlarını maksimize etmek amacıyla bu düzeni koruyacaklardır (Türe, 2004:53). Gümrüklerin azaltılması suretiyle ve uluslararası ticaretin geliştirilmesi sonucu kurulacak bir Avrupa Devletler Birliği dış tehditlere karşı gerektiğinde askeri güç te kullanabilecektir. Bugünkü Avrupa Birliği'nin önemli kuruluş gerekçelerinden birini oluşturan

bu durumun yanında yeni birlik ile ticaretin teşvik edilmesi ise, işlevsel bir ekonomik bütünleşmeyi sağlayacaktır. Bu düşünce tarzı bu alanda günümüz Avrupa Birliği uygulamalarına öncülük etmektedir (Canbolat, 2007:16).

17. yüzyılda tarihsel olarak, Avrupa'da modern ve egemen ulus devlet fikri 1648 Westphalia Barışı'ndan sonra ortaya çıkmış ve düşünce konsepti savaş sonrası döneme kadar dünya tarihinde çok önemli roller oynamıştır. Bu dönemde, başta Duc de Sully olmak üzere çağdaşlarından büyük ölçüde etkilenmiş olan William Penn'in Fransa ile İngiltere arasında bir daha savaş yaşanmaması yolundaki arayışlarından yola çıkarak kaleme aldığı 1693 tarihli "Avrupa'nın Şimdiki ve Gelecekteki Barış Üzerine Deneme"si de, birleşik Avrupa önermekteydi. Penn, bu örgütlenmeyi bir Avrupa Parlamentosu olarak tasarlamıştı.

Bu dönemde Aydınlanma çağı, büyük ölçüde ticaret ve barış ikilisinin eksenine oturmuştur. Bu eksen destekleyen kişilerin başında yer alan John Locke, düşüncelerini toplumsal sözleşme, güçler ayrılığı, özgürlük ve mülkiyet kavramlarına dayandırarak, kendisini izleyen düşünürlere önemli bir zemin hazırlamıştır (Dedeoğlu, 2003/a:29-30).

Böyle bir ortamda kararların çoğunluk yöntemiyle alındığı Avrupa ülkeleri arasında ittifakların kurulması teklif edilmiştir. Ünlü sosyolog Saint Simon bir eserinde Avrupa ülkelerinin tek bir parlamento çatısı altında, tek bir krala bağlı, sadece dış politikada değil, ekonomik ve sosyal konularda da birlikte hareket edeceği federal bir model önermiştir. Yine ünlü filozof Kant, hem kendi dönemindeki siyasi çatışmalardan hem de kendinden önceki düşünürlerden etkilenerek ülkelerarası federasyon teklif etmiştir. Kant Avrupa barışını, Avrupa Birleşik Devletlerinde görmüş ve savunmuştur (Özer, 2006:4).

18. yüzyılda Rousseau da, Avrupa'yı tek çatı altında birleştirmenin gereğini savunmuş ve uluslar üstü bir birlik modeli arayışına girmiştir. Bu bağlamda tüm ulusları temsil edecek bir konseyin kurulmasını zorunlu görmüştür. "Diyet" adını verdiği bu konseyde her ülkenin bir temsilcisi olacak ve dolayısıyla her ülkenin bir tek oy hakkı bulunacaktı. Diyet'in başkanlığı ise ülkeler arasında dönüşümlü olarak adil bir biçimde yerine getirilecekti. Konsey tüm üye ülkelerin olası sorunlarını çözümlenmeye, aradaki anlaşmazlıkları adil ve dengeli bir biçimde sonuçlandırmaya yetkili olacaktı. Ancak böyle bir oluşumun katılımcı devletlere bazı sorumluluk yükleyeceği de öngörülmüştür (Türe, 2004:53).

Bu dönemi ve sonraki gelişmeleri derinden etkileyen 1789 Fransız Devrimi ise, Avrupa'da yeni dönüşümlerin kapısını açmıştır. Devrim, Avrupa'da ulus-devletleşme sürecini başlatıp milliyetçilik akımlarının gelişmesine yol açmış, ayrıca Avrupa'da Westphalia Dönemi'nin sona ermesine neden olmuştur. Devrimin, Avrupa bütünleşmesine sağladığı katkılar, reformist yaklaşımların

üretilmesinde kendini göstermiştir. Avrupa, Hıristiyanlar Birliği anlamından, giderek usul-devletler ve özgürlükler alanı anlamına doğru kaymaya başlamıştır (Dedeoğlu, 2003/a:31).

Bu sürecin en somut gelişmeleri, uluslararası hukukta birtakım yeni ilkelerin ortaya atılarak kabul edildiği 1815 yılında gerçekleşmiştir. Bu tarihte toplanan Viyana Kongresi'nde alınan kararlar çerçevesinde Almanya çeşitli prenslik ve devletçiklere bölünmüştür. Ancak bu birimler, siyasal açıdan tek bir devlet haline gelmek mümkün olmadığı için, varlıklarını sürdürmek amacıyla ekonomik açıdan birleşmeyi uygun görmüşler ve özellikle gittikçe güçlenerek bir "süper güç" niteliği kazanan İngiltere'ye karşı bir oluşum içine girmişlerdir. Bu durum Alman Gümrük Birliği şeklinde resmîlik kazanmıştır.

1834 yılında "Zollverein" adıyla kurulan ve çelik, kömür ve tahıl konularında gümrük duvarlarının giderek sıfıra çekilmesini öngören ekonomik ve ticari nitelikli bu birlik modeli, her ne kadar gelecekte bütün Avrupa'yı kapsamı içine almayı öngörmüşse de Alman uluslar topluluğu ulusçuluk motifleri üzerine kurulduğu için Avrupa'yı bir tek çatı altında birleştirme yolunda amacına ulaşamamıştır. Diğer taraftan Almanya'nın ulusal birliğini sağladığı 1871'e kadar faaliyetini sürdüren, bu birlik sayesinde Almanya, durumunu her açıdan düzelterek tüm Avrupa'yı hegemonyası altına almayı düşünebilecek düzeye gelmiştir (Türe, 2004:54).

Bu dönemde Fransız bakan De Sully, "Grand Dessen (Büyük İdeal)" adlı yapıtında, dünya yurttaşlığı kavramını kabul eden ve anavatan kavramını reddeden bir model önerisinde bulunmuştur, Ancak bu model, dinsel çıkarları oldukça öne çıkaran bir ittifaktı. Ona göre Doğu'da oldukça fazla toprağa sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı durulmalı ve bir Hıristiyan birliği kurulmalıydı (Türe, 2004:53). Bu düşünce tarzı da tarihsel seyri içinde Avrupa'da birlik fikrinin dinsel etkiden kurtulamadığının adeta bir kanıtı olmuştur.

Avrupa'da birlik fikrini daha somut bir şekilde ilk gündeme getiren kişi ise Fransız edebiyatçı Victor Hugo olmuştur. Hugo, 21 Ağustos 1849'da Barış Kongresi'nin başkanı olarak yaptığı ünlü açılış konuşmasında, "Siz Fransızlar, siz İtalyanlar, siz İngilizler, siz kıtanın tüm ulusları, onurunuzdan, özgünlüklerinizden hiçbir şey kaybetmeden, bir gün gelecek İngiliz Parlamentosu'nun, Alman Dieti'nin, Fransız Yasama Meclisi'nin yerini alacak gerçek ulusal oyların söz konusu olduğu bir Senato kuracaksınız." diyordu.

Hugo'nun bu konuşmada verdiği barış mesajları ve Avrupa Birleşik Devletleri deyimini ilk kez kullanması, o dönem için büyük yankı uyandırmıştır. Ona göre 20. yüzyılda görülmedik büyük bir ulus ortaya çıkacak, bütün insanlığa dost olacak ve bu ulus geçilmez sınırları da ortadan kaldıracaktır. Dönemin koşullarına göre ütopya olarak değerlendirilen bu

görüşlerin doğruluğuna, AB'nin ortaya çıkmasıyla birlikte tarih tanıklık etmeye başlamıştır (Özer, 2006:4). Hugo'nun bu görüşleri adeta 1856 yılında beş Avrupa ülkesi arasında imzalanan Paris Antlaşması ile test edilmek istenmiştir. Bu antlaşma ile “Avrupa Uyumu” adı verilen bir ittifak düşünülmüş, sonraları buna Osmanlı Devleti bile dahil edilmişti. Buna göre üye ülkeler arasında meydana gelecek ihtilaflar barışçı yollarla çözülecek, hatta sürekli bir parlamento oluşturulacaktı (Bulaç, 2001:13). Ancak, sonraki yıllarda ortaya çıkan şartlar ve Avrupa'nın iktisadi ve siyasi rekabet içinde görülen yeni çekişmeler ve savaflara girilmesi, söz konusu bu birlik fikrinin 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar unutulmasına yol açmıştır (Özer, 2006:3). Yaşanan istikrarsızlıklar da birlik fikrinin ön plana getirilmesini engellemiş, adeta herkes kendi derdine düşmüştür.

2. AVRUPA'DA MODERN BÜTÜNLEŞME SÜRECİ: 20. YÜZYIL

Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Avrupa'da birçok savaş yaşanmış, bunların ardından barışı sağlamak için birçok ittifak yapılmıştır. Ayrıca bazı fikirler ortaya atılarak Avrupa'da bütünleşme arayışlarına gidilmesine rağmen, bu dönemde bütünleşmeye yönelik somut bir girişim olmamıştır. Toplanan kongreler ve yapılan ittifaklar Avrupa içinde bütünleşmeye ihtiyaç duyulduğunun göstergeleridir. Ancak bunlardan somut bir sonuç alınmadan Avrupa iki büyük savaşla karşı karşıya kalmıştır. Ama yapılan bu savaşlar ve sonrasındaki siyasi durum, Avrupalılara bütünleşme konusunda daha fazla gayret göstermeleri ihtiyacını hissettirmiştir (Telatar, 2008:263).

Bu birleşme arayışları arasında, ulusların özellikle sömürgeleşme konusundaki çıkar çatışmaları nedeniyle, Birinci Dünya Savaşı gibi birçok alanda yıkıma yol açan çok büyük bir savaş önlenememiştir. Savaş daha bitmeden, 1917 yılının sonlarında ABD Başkanı Wilson, giderek tüm ulusları çatısı altında toplayacak adı da Milletler Cemiyeti olacak olan bir uluslararası barış örgütünü kurulması önerisinde bulunmuştur. Öneri tüm Avrupa ülkelerince benimsenmiş ve bu yolda somut bir oluşum gerçekleştirmek için eşgüdümle çalışmaya başlanmıştır. Ancak ABD, 1826'dan beri dış politikasının temel stratejisini oluşturan Monroe Doktrini nedeniyle Kongre'nin onaylamadığı bu örgütün kurucusu veya katılımcı üyesi olamamıştır. Milletler Cemiyeti'nin başarılı olamamasının başka bir nedeni de, örgütün aldığı bağlayıcı kararları uygulayacak askeri bir gücün olmaması ve birlik kararlarına karşı gelen, örgütün temel ilkelerini çiğneyen devletlere karşı öngörülen yaptırımların uygulanamamasıdır. Bu nedenle savaş yıllarında uğradığı kayıpları yeniden elde etme hevesine kapılan Almanya ve İtalya gibi yenik devletlerin bu yoldaki ittifak çabaları önlenememiştir (Türe, 2004:55).

Bu durum Avrupa haritasının şekillenmesinde önemli kutuplaşmalara yol açmış hatta birlik konusunda da farklı görüşleri gündeme getirmiştir.

2.1. Pan-Avrupa Birliği

Her ne kadar yukarda belirtilen kutuplaşma ortamının tohumları atılıyor olsa da 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Avrupa'da birlik fikrinin olgunlaşma süreci devam etmiş ve Avrupa'da birleşme fikri her zaman canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Böyle bir ortamda Avrupa devletleri, yaşanan tüm olumsuzluklar karşısında sağlanan barış ortamının devamı için her türlü fedakârlığın yapılması gerektiğine inanmışlardır. Victor Hugo'dan sonra bu düşüncüyü somutlaştıran ilk kişi ise, yapmış olduğu bir konuşmada "Birleşik Avrupa"dan bahseden Winston Churchill olmuştur. Bu konuşma sonrasında Avrupa'da birleşmelerin yolu açılmış ve söz konusu süreç hızlanmıştır (Özer, 2006:4).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'sında yeniden örgütlenme girişimlerinin başlatılması gereği üzerinde duran Paul Valery, 1919'da "her şey mahvolduysa da tümüyle yitirilmemiştir. Avrupa geçmişinden gelen uygarlık izlerini unutturacak mıdır?" diyerek bunun ortak kültür ve uygarlığa dayandırılarak başlatılması gereği üzerinde durmuştur. Bu sürecin devamı olarak Richard Kalgı, 1922 yılında Pan Avrupa girişimi başlatmış ve 1923'te Pan Avrupa başlıklı küçük bir kitap yayınlamıştır. Ona göre, barışın teminatı, Avrupa'da kurulacak siyasal bir birlikten geçmektedir. Bu birlik, işbirliğini geliştirirken siyasal sistemin modernizasyonuna da hizmet edecektir. Kalgı'nın çizdiği bu model aşamalı bir bütünleşmeye işaret etmektedir. Buna göre ilk aşamada, homojen ekonomik alan oluşturulacak ve bu alanı yönetecek bir Pan Avrupa Konferansı, bir Hakem Divanı ve Gümrük Birliği oluşturulacaktır. İkinci aşamada ise, federasyon kurulacak ve Avrupa Anayasası ilan edilecektir. Bu yolla kurulacak Birleşik Devletleri'nin, halklardan ve üyelerin temsilcilerinden oluşan iki meclisli parlamentosu bulunacaktır (Dedeoğlu, 2003/b:42-43).

Benzer şekilde Pan Avrupa projesinin devamı niteliğinde diğer bir öneri de, 1930 yılında Fransa Dışışleri Bakanı Aristide Briand tarafından gündeme getirilmiştir (Türe, 2004:55). Briand birleşme konusunda bir rapor hazırlamış ve muhtıra şeklindeki bu çalışma 1930 yılında Milletler Cemiyetine üye 26 Avrupa Devleti'ne dağıtılmıştır. Muhtırada kurulacak federasyonda üye devletlerin hiçbir şekilde egemenliklerinden fedakarlık etmeyecekleri belirtilmiştir. Kurulacak yeni yapı, Milletler Cemiyeti'ne üye bütün Avrupa devletlerinin temsil edileceği bir Avrupa konferansı, bir sekretarya ve bir de daimi siyasal komiteden oluşan bir örgüt yapısı

öngörmüştür (Kabaalioglu, 1997:35). Briand bu komitede her ne kadar "Avrupa Federal Birliği"nin kurulmasından söz etse de, önerdiği model için devletlerin hiç bir şekilde egemenliklerinden fedakarlık etmeyeceklerini belirtmesinden dolayı proje, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da güçlü bir bütünleşme hareketine dönüşebilecek kadar kabul görmemiştir.

Bununla birlikte ekonomistler ve iş adamları da birlik kurma konusunda kendi aralarında birtakım çalışmalara girmişlerdir. Örneğin 1938 yılında bir yandan İtalyan iş adamları bir araya gelerek Zollverein benzeri bir İtalyan Gümrük Birliği kurmuşlar, diğer taraftan Fransız ve Alman ekonomist ve iş adamları da araya gelip "Gümrük ve İktisat Birliği" adında bir dernek kurmuşlardır. İtalya'da kurulan gümrük birliği 1970'e kadar geçerliliğini sürdürmüş ancak özellikle kendisiyle rakip durumda bulunan Avusturya'nın egemenliğini kırmaya yönelik ve ulusalcı motiflere dayalı bir birlik olması nedeniyle tüm Avrupa'yı kapsayacak bir güç haline gelmekten çok uzak kalmıştır (Türe, 2004:55).

Esasında bu çabaların yanında Avrupa'da iki savaş arası dönem, daha çok güçlenme yarışı, bunalımlar ve ekonomik kriz kavramlarıyla anlatılmaktadır. Bu dönemde toprak düzenine ilişkin değişiklikler meydana gelmiş, eski imparatorlukların toprakları üzerinde yeni ulus devletler kurulmaya başlanmıştır (Canbolat, 2002:75). Bu gelişmeler adeta 2. Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzeninde güçlü birliklerin ilk ipuçlarını vermeye başlamıştır.

2.2. İkinci Dünya Savaşı Dönemi

Avrupa ülkeleri arasında baş gösteren yoğun rekabet 20. yüzyılın ikinci yarısında iki büyük savaşın çıkmasına yol açmış ve bu feci savaşlarda yaklaşık 60 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Savaşlar, Avrupa'yı adeta bir harabeye çevirmiştir. Bunun yanı sıra, geçen iki yüzyılın büyük sömürgeci Avrupa'sı bu savaşlardan sonra dünya hakimiyetini savaş galibi iki ülkeye yani ABD ve SSCB'ye bırakmak zorunda kalmıştır (Bulaç, 2001:14).

Bu durumu, en fazla yıkıcı etkisiyle yol açan İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'da kurulmak istenen dengeleri de alt üst etmiştir, Savaşın büyük yıkımına rağmen İngiltere, eskisi kadar olmasa da güçlü bir devlet olarak söz sahibi olmaya devam etmiş, Fransa ise galip devletler safında bulunduğundan en az zararlı konumunu korumuştur (Türe, 2004:56). Bu dönemde güçlenen ABD ve SSCB karşısında, sömürge gelirlerinin de azalmasıyla Fransa ve Almanya arasında büyük sorunlara yol açan geleneksel gerginliğin ortadan kaldırılabileceği düşünüldü. Bu düşüncenin en büyük destekçisi ABD, sürece Marshall Plânı'yla katkı sağladı ve Avrupa entegrasyonu için uygun bir ortamın oluşmasında önemli rol oynadı (Eralp, 1997: 88). Marshall Plânı, savaş

sonrasının olumsuzluklarının en fazla hissedildiği zamanda, ekonomik sorunlarına çözüm arayan ve bir taraftan da Sovyet tehlikesini hissetmeye başlayan Avrupa için adeta bir "kurtarıcı" olmuştur. ABD Dış İşleri Bakanı George Marshall 1947 yılında Harvard Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada; Avrupa'nın ekonomik sorunlarının çözümünde yardımcı olacaklarını, ancak bunun için Avrupa'nın ekonomik kaynakların ortaklaşa kullanılmasına ve kendi aralarında işbirliğine hazır olmalarına vurgu yapmıştır (Canbolat, 2002:96).

ABD'nin yapmak istediği bu yardım, ister istemez yardımın dengeli ve yararlı bir biçimde savaştan büyük yaralar almış Avrupa ülkeleri arasında kullanılması sorununu ortaya çıkarmıştır. Ancak ilk birleşme düşüncesinin bu beraberlikten çok daha önemli nedenlere dayandığı bir gerçektir. Çünkü Avrupa artık etkisini geniş ölçüde kaybetmiştir. Komünizmi bir devlet ideolojisi halinde savunan Sovyetler Birliği, savaş şartlarından yararlanarak neredeyse bütün Doğu Avrupa'yı kontrolü altına almıştır. ABD'nin ise ileride Avrupa'ya karşı nasıl bir tutum takınacağını kimse pek kestirememiştir. Bu şartlar altında Avrupa'da birlik fikrinin olgunlaşması kaçınılmaz olmuştur (Bulaç, 2001:14). Bunun yanında geçmişte Fransa ile Almanya arasında Yüzyıl Savaşları gibi uzun süren düşmanlıkların yaşanması, yeni savaşların ortaya çıkmaması için bu devletlerinin birleşmeleri yönünde baskı oluşturmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği karşısında üçüncü bir süper güç oluşturabilme çabaları da (Dartan, 2005:230) söz konusu ülkelerin Avrupa'da birlik oluşturabilme çabalarını desteklemiştir.

2.3. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC)

Avrupa'da ekonomik ve siyasal birleşme yolunda gayret gösterilmesi kısa sürede sonuç vermeye başlamıştır. Churchill, 5 Mart 1946 tarihinde, İngiltere'de Westminster Kolejinde yaptığı konuşmada; "Avrupa Kıtası, Adriyatik Denizi'nden Baltık Denizi'ne doğru uzanan bir demir perde ile bölünmüştür. Bu perdenin gerisinde ise, Merkezi ve Doğu Avrupa'nın eski ülkeleri; Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Belgrat, Budapeşte, Bükreş ve Sofya bulunmaktadır. Bu, uğruna savaştığımız Özgür Avrupa değildir" ifadesini kullanmıştır. 19 Eylül 1946 tarihinde Züriç Üniversitesi'nde yaptığı başka bir konuşmada ise, Batı Dünyasında doğal gruplaşmaların bulunduğunu, Birleşik Krallığın da İngiliz Uluslar Topluluğunun bir parçası olduğunu ve söz konusu gruplaşmaların, dünyadaki yapılanmayı desteklediğini belirtmiştir. Züriç konuşmasında, ayrıca, benzer bir yapılanmanın; Avrupa Birleşik Devletleri'nin, Fransa ve Almanya'nın önderliğinde Avrupa'da da oluşturulması için derhal harekete geçilmesi gerektiğini açıklamış ve İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği'nin de böyle bir girişimi destekleyeceğini vurgulamıştır. Churchill, ayrıca, A.B.D. Başkanı

Truman'a yazdığı bir mektupta ise, İngiltere'nin Avrupa'daki bütünleşme çabalarını destekleyeceğini, ancak içerisinde yer almayacağını belirtmiştir. Churchill'e göre, İngiltere; Avrupa'daki yeni yapılanmada, ABD ve İngiliz Uluslar Topluluğu arasında "hayati bir bağ" işlevini görecektir (Kavalalı, 2005:3).

Esasında Churchill'in bu görüşlerinin arkasında 2. Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın "geleneksel güç dengesinin merkezi olma özelliğini kaybetmesi ve ABD ile Sovyetler Birliği'nin iki süper güç olarak ortaya çıkmış olması yatmaktadır. Ayrıca bu dönemde Avrupa'nın büyük güçleri, Avrupa dışındaki siyasal ve ekonomik sömürgelerin başkaldırısı ile karşılaşmışlardır. Diğer taraftan savaştan hemen sonra Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda komünist yönetimler oluşturulmuş ve Avrupa Sovyetler Birliği'nin güdümündeki Doğu Bloğu tehdidine karşı, öncelikle Batı Avrupa olarak bir araya gelme gereğini duymaya başlamıştır. Bu dönemde Hıristiyan ve hümanist dünya görüşü temelinde komünist tehlikeye karşı Batı Avrupa'nın birleşmesinin zorunluluğuna herkes inanmaya başlamıştır (Canbolat, 2002:81).

Bu süreçte Churchill'in yoğun çabalarıyla birleşme rotasına giren Avrupa'da, ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 1947 yılında Harvard Üniversitesinde yaptığı çağrı üzerine 1947 Paris Konferansında bir araya gelen Avrupa ülkeleri, çeşitli önerileri tartıştıktan sonra, 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü (OEEC) kurmuşlardır. 18 ülkenin katılımıyla kurulan bu örgüt, ulusal devletler arasında işbirliği esasına dayanmış ve daha çok İngiltere tarafından temsil edilen geleneksel görüşe uygun kabul edilmiştir.

Buna rağmen, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü, bu farklı pozisyonun ortaya çıkması ve Avrupa Birliği'nin ileriye dönük gelişimi bakımından tarihsel bir rol oynamıştır. Dört bir koldan çalışmalara başlanmış, sayıları yüzleri aşkın değişik hareketleri ve örgütleri bir araya getirmek için uğraşmıştır. Burada üstünlüğün ele alınmasıyla alttan gelen barış ve özgürlük taleplerini karşılamak ve kapitalist Avrupa kanalına yerleştirmek, dışarıda kalanları ise soyutlamak ve etkisizleştirmek (Canbolat, 2002:97) hedeflenmiştir.

2.4. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

Yukarda belirtilen etkin birlik ve bütünleşmeye dönük amaçlar, 1951 yılında Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni (AKÇT) kurmasıyla somut bir şekilde uygulamaya aktarılmıştır. Bu altı ülke 1957 yılında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmuştur

(Karaca, 2006:474). Şimdi bu sürece nasıl gelindiğine ayrıntılı bir şekilde bakalım.

Söz konusu bu sürecin temel belirleyicisi daha önceki gelişmelerde de olduğu gibi ekonomi olmuştur. Bu dönemde savaş sırasında çok büyük bir çöküntüye uğrayan Avrupa ekonomisinin tekrar düzelmesi bir zorunluluktur. Savaş öncesinde dünyanın en güçlü ekonomik merkezi olan Avrupa, gerek galip devletleri ve gerekse mağlup devletleriyle artık dış yardım olmadan ayakta duramayacak hale gelmişti. Savaş sırasında tahrip olan tüm altyapı ve üretim tesislerinin yeniden inşası ve savaşı sürdürebilmek için aldıkları borçları ödeyebilmek için yalnız dış yardımın da yeterli olmadığını gören Avrupa ülkeleri, ekonomik açıdan birlikte hareket etme imkanlarını araştırmaya başladılar (İnat, 2005:6).

Bu süreçte birçok düşünce adamı, Avrupa'da Roma gibi bir otoritenin yeniden kurulmasının gerekli olduğunu dile getirmeye başlamışlardır. Dolayısıyla Avrupalı devletler arasında bir birlik kurma düşüncesi de bu şekilde güçlenmeye başlamıştır (Türe, 2004:51).

Bu durumu tetikleyen en önemli faktör, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın ABD karşısında güç kaybetmeye başlamasıdır. Bunun yanında kıta içi ilişkilerde, İngiltere ve ekonomik alanda yaptığı atılımlarla Avrupa'nın tartışmasız önderliğini alan Almanya karşısında, Fransa'nın iyice gerilere düşmesi (Karataş, 2007:155) Fransızları birlik fikrini somutlaştırmak hususunda kararlı adımlar atmaya zorlamıştır.

Bu kapsamda, ABD'nin Avrupa'daki etkinliğini kırmak ve Almanya'nın Batı Avrupa güvenlik sistemine katılmasında inisiyatifi Washington ve Londra'dan ele geçirmek isteyen Fransa 1950 yılında harekete geçmiştir. Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın 9 Mayıs 1950'de Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun kurulmasına ilişkin kendi adıyla anılan Schuman Planı'nı duyurmasından kısa bir süre sonra, 24 Ekim 1950'de Başbakan Rene Plevin Avrupa Savunma Topluluğu'nun kurulmasını öngören Plevin Planını açıklamıştır (İnat, 2005:9). Fransızlar bu şekilde satranç oyununda bir hamle öne geçmek istemişlerdir.

AKÇT'nin kurulmasını sağlayan 1950 tarihli Schuman Deklarasyonu, Fransız Planlama Ofisi'nin dar sınırları içinde doğu - batı çatışmasının giderek kötüleştiği bir dönemde, Almanya'nın hızlı ekonomik ilerleyişine karşı, ABD ve Fransa'nın farklı amaçlarını tatmin eden bir tepki olarak doğmuştur (Dinan, 2008:23). 1950 Mayıs'ında Fransa Plânlama Teşkilatı adına Jean Monnet ve Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Fransız ve Alman demir-çelik üretimini, üst yetkilerle donatılmış ortak bir kurumun denetimine bırakacak bir bildirge imzalamışlardır. Schuman'ın Alman kökenli olması ve Alman demir çelik sektöründe çalışmış olması, iki ülke arasında bu alanda bir işbirliğinin başlaması için yoğun çaba harcamasını sağlamıştır (Yetkin,

2005:1). Schuman deklarasyonu olarak bilinen bu sözleşme kısa sürede, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'nın katılımıyla Paris Antlaşması ismi ile resmîlik kazanmış ve böylelikle de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurularak, bugünkü AB'nin ilk temelini atılması sağlanmıştır (Özer, 2006:9). Böylelikle dönemin savunma sanayi için büyük önem taşıyan kömür ve çelik ürünlerinin üretim ve kullanımına ilave olarak sektöre yönelik denetimin uluslar üstü bir kurum tarafından yürütülmesi düzenlemiştir. Yüksek Otorite adı verilen organ, üye devletlerin temsilcilerinden oluşmasına karşılık, uluslar üstü yetkiye sahip olarak sektörü yönlendirme ve denetleme görevlerini üstlenmiştir (Ülger, 2007:73).

AKÇT'nin uluslar üstü statüsü Fransa'yı öylesine heyecanlandırmıştır ki, bu örgütün kurulmasının hemen ardından, Fransa doğrudan savunma alanında birleşmeyi gündeme getirmiştir. Ancak AKÇT üyelerinin silahlı kuvvetlerinin uluslar arası bir ortak yönetime bırakılmasını öngören Avrupa Savunma Topluluğu girişimi, 1954 yılında bizzat Fransız Parlamentosu'nun muhalefetine takılmıştır. Bu nedenle 1950 yılında AKÇT ile ekonomik alanda elde edilen başarıların yanında, 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953 yılında Avrupa Siyasal Topluluğu gibi bütünleşme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1952 tarihli Avrupa Savunma Topluluğu, 1954 tarihinde onaylanmak üzere getirildiği Fransız Parlamentosu'nda reddedilmiştir (DPT, 2005:2). Aslında söz konusu kuruluşlarda Fransa hakimiyetinin olması; Almanya'nın ekonomik gücünün 1914, 1938/1939 yıllarında olduğu gibi, tekrar politik ve askeri yönden egemen olma taleplerine dönüşme tehlikesini ortadan kaldırmak için Batı Almanya'yı ekonomik olarak bünyesine almak olarak yorumlanmıştır. Bu barış politikasına yönelik niyet Montan Birliği (AKÇB) kuruluş sözleşmesinin önsözünde herhangi bir yanlış anlamaya yol açmayacak şekilde açıkça ifade edilmişti (Stapelfeld, 2001:56). 1950 yılında AKÇT ile ekonomik alanda elde edilen başarıların yanında, 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953 yılında Avrupa Siyasal Topluluğu gibi bütünleşme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1952 tarihli Avrupa Savunma Topluluğu, 1954 tarihinde onaylanmak üzere getirildiği Fransız parlamentosunda reddedilmiştir. Bu siyasi topluluğu oluşturma çalışmalarının başarısızlığa uğraması ve federasyon düşüncesinin terk edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu sebeple ekonomik entegrasyon olmadan siyasi entegrasyona ulaşamayacağı şeklindeki görüş ortaya çıkmış ve bu doğrultuda ekonomik entegrasyon çabaları yoğunluk kazanmaya başlamıştır (Yazgıç, 2005:17-18). Bu bakış açısı sonraki dönemdeki girişimlerin daha sağlam zeminlerde yürütülmesine ortam hazırlamıştır.

2.5. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

Yukarda da belirttiğimiz gibi uygarlığın beşiği Avrupa'yı en son raydan çıkararak olan İkinci Dünya Savaşı'dır. Savaş sonrasında ortaya çıkan akil adamlar (Fransız siyasetçiler) ve onları destekleyenlerin imzaladığı Roma Antlaşması Avrupa'yı rayına tekrar sokmuş ve bugünkü Avrupa Birliği treni hizmete konulmuştur. O tarihten bu yana trenle ilgili lokomotifin gücü (Fransa ve Almanya), vagonların sayısı (üyeler), ana ve ara istasyonlar (Brüksel ve AB'nin diğer başkentleri), yol güzergahı (AB Konsey ve Komisyon Kararları), yük (istihdam ve bütçe sorunları), yolcular (AB'li yurttaşlar) ve onların memnuniyeti (refah düzeyi) genelde artarak gelişmiştir (Kalaycı, 2006:107). Bu sürecin başlamasında AKÇT ve AET'nin payı çok büyüktür.

AKÇT'nin kuruluşundaki ve bununla ilgili uygulamadaki başarılar, Avrupa ülkelerinin farklı yeni oluşumlara gitmelerine yol açmıştır. Bu süreçte Venedik'te "Genel Bir İktisadi Birlik ve Nükleer Alanda Bir Birlik Kurulması İmkânları" başlıklı rapor kabul edilmiştir.

Ardından AKÇT'ye üye ülkeler 1955'de Messina Konferansında daha geniş kapsamlı bir Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmasını benimsemişlerdir. Burada amaç, gümrük birliği ve ortak pazar yoluyla Avrupa'nın entegrasyonunu kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir. Her iki topluluğun kuruluşuna ilişkin sözleşmeler 1957'de Roma'da imzalanmış, kuruluşlar ise 1958 yılı başında Brüksel'de faaliyetlerine başlamışlardır (Canbolat, 2002:98).

Bu önemli gelişmelerin ilk adımı ise 6 Mayıs 1956'da Belçika Dışışleri Bakanı Paul-Henry Spak'ın, AKÇT üyelerine Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kurulmasına ilişkin bir proje sunmasıyla başlamıştır. Spak'ın projesi kısa sürede olumlu karşılanmış ve 29 Mayıs 1956 tarihinde Venedik'te toplanan üye ülkelerin dış işleri bakanları, bu iki topluluğun kurulması için görüşmeler yapmak üzere bir hükümetler arası konferans düzenlenmesine karar vermişlerdir (Coşkun, 2001:48).

26 Haziran 1956 günü ise AET ve Euratom kurulması için Brüksel'de görüşmelere başlanmış ve konferansta iki yeni Avrupa Topluluğunun daha kurulması kararlaştırılmıştır. Uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957'de bu kez Roma'da imzalanan antlaşmalar ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kurulmuştur. Euratom Antlaşmasınının 1. maddesine göre, Topluluğun temel amacı; "atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılmasını sağlamak ve geliştirmek" olarak belirlenmiştir (Cansel, 1992:47). Euratom'un kurulmasındaki diğer neden ise, Avrupa'nın Ortadoğu'nun petrolüne olan bağımlılığı azaltma çabalarıdır. Ancak petrolün daha sonraları Afrika üzerinden sağlanması ve üye ülkelerin bu konudaki isteksizliği, Euratom'un

AKÇT ve AET kadar gelişmesinin önünde engel oluşturmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun görevi ise, "ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomik politikalarının giderek birbirine yakınlaştırılması suretiyle, Topluluğun bütünü içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu geliştirilmesi, sürekli ve dengeli bir yayılma, artan bir istikrar, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesi ve üye devletler arasında daha sıkı ilişkiler gerçekleştirme" biçiminde belirlenmiştir. AET bunun yanında, ortak rekabet politikası, ortak tarım politikası, ortak ulaştırma politikası gibi politikalar belirlemiş ayrıca ortak pazarın gerektirdiği ölçüde ulusal yasaların uyumlaştırılması için de çalışmalar başlatmıştır. Bunların yanında Tek Pazar'ın ve Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulmasını öngörmüş ve bir siyasal birliğin ancak bu sürecin tamamlanması ile gündeme gelebileceğini kabul etmiştir (Türe, 2004:59).

Avrupa'da birlik fikrinin bu şekilde somutlaşmasıyla olgunlaşan entegrasyon, 1969'yılında birinci genişleme sürecine girmiştir. Bu yıl yapılan La Haye Zirvesi'nde alınan karar uyarınca Topluluğa katılma talebinde bulunan, İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile müzakereler başlatılmıştır. İki yıl süren müzakerelerden sonra İngiltere, İrlanda ve Danimarka tam üye olarak Topluluğa 22 Ocak 1972 tarihinde katılmış, Norveç'in katılım anlaşması ise, ülkede yapılan referandum ile reddedilmiştir (Acartürk-Arslaner, 2005:292).

Avrupa bütünleşmesinde başlangıçtan günümüze dikkat çeken iki ana eğilimden birincisi derinleşme, ikincisi ise genişlemedir. Derinleşme, işbirliği yapılan alanların genişlemesi, üye ülkelerin münhasır egemenlikleri altında bulunan alanların giderek artan biçimde Topluluklara devredilmesi anlamındadır. Bu alanda en önemli adım 1 Temmuz 1968'de gümrük birliğinin kurulması ile atılmıştır. Öngörülen tarihten 18 ay önce gerçekleşen gümrük birliği ile birlikte, sanayi mallarının serbest dolaşımı gerçekleşmiş gümrük tarifeleri ve tarife dışı engeller kaldırılmış ve dış dünyaya karşı ortak gümrük tarifesi uygulanmıştır. Diğer üretim faktörleri olan işgücü, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı ise 31.12.1992'de gerçekleşmiş, Avrupa derinleşmesinin kaydettiği seyir ortak pazar aşamasına ulaşmıştır (Ülger, 2005:38).

1990'lı yılların başına gelindiğinde, Avrupa Tek Senedi ile öngörülen ekonomik bütünleşme büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki hedef ise, yeni işbirliği alanlarının Topluluğun sorumluluk alanına dahil edilmesi, Topluluğun kurumsal mekanizmasının güçlendirilmesi ve genişleme ekseninde büyüyen sürecin sürdürülmesidir. İlk olarak gümrük birliği ile malların serbest dolaşımını sağlayan ve üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulayan Avrupa Topluluğu'nda, Avrupa Tek Senedi ile başlatılan süreçle birlikte, "Avrupa Tek Pazarı" 1 Ocak 1993'te yürürlüğe girmiştir,

Böylece gümrük birliğine üye ülkeler arasında malların yanı sıra diğer üretim faktörlerinin de serbest dolaşımı sağlanmıştır.

10 Aralık 1991 tarihinde ekonomik entegrasyonun yanı sıra siyasal bir bütünleşmenin de sağlanması amacıyla Maastrich'te toplanan Zirve'de, Roma Antlaşması'na ekler yapılmış, kurucu antlaşmaların kapsamı genişletilmiş ve Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği bünyesine dahil edilmiştir. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastrich Antlaşması ile, tamamlanacak tek pazar ve tek bir para birimi kullanımı, üst düzeyde eşgüdümü sağlanan ekonomi politikaları çerçevesinde oluşacak bir ortak dış politika ve güvenlik politikası, adalet ve içişleri alanlarında da işbirliğinin eklenmesi ile Birleşik Avrupa düşüncesinin en önemli adımlarından biri gerçekleştiriliş ve Avrupa Birliği resmen kurulmuştur (Türe, 2004:60).

Avrupa Birliği bu sürece gelirken genişlemesini hızla sürdürmüştür. Yunanistan 1981 yılında, İspanya, Portekiz 1986 yılında, Avusturya, Finlandiya, İsveç 1995 yılında, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Kıbrıs Rum Kesimi 2004 yılında ve Bulgaristan ile Romanya 2007 yılında Avrupa Birliği'nin yeni üyeleri olmuştur. Böylelikle antik çağ'dan itibaren başlayan Avrupa'da birlik fikri, 2013 yılı itibarıyla 27 üyeli ulus üstü büyük bir örgüt haline gelmiş ve dünyanın çok kutuplu yapısında ABD, Çin, Rusya ve Hindistan karşısında ağırlığını hissettirmeye başlamıştır.

Şu an itibarıyla AB hâlihazırda Hırvatistan, Türkiye ve İzlanda ile katılım müzakerelerini yürütüyor, Makedonya ve Karadağ'ı aday ülke ilan etti, Arnavutluk, Bosna- Hersek, Sırbistan ve Kosova'yı ise potansiyel aday ülkeler olarak görüyor (Dönmez, 2008:518). Bu süreçte gündeme gelen Avrupalılaşıma kavramına da dikkat çekmek gerekmektedir. Avrupalılaşıma kararların alınma sürecinin "ulusötesileşmesi"; ulusötesi yönetimin yeni kurumlarının, izlenmekte olan ulusal politikalar için yenilikçi sayılabilecek değerlerin, ilkelerin ve politikaların ortaya çıkması ve ulusal ve ulusaltı yönetim kurumlarının kapasitelerinin yeniden tanımlanması olarak da görülmektedir (Okçu, 2013:5). Kavramın tek bir anlamı olmamasına rağmen, Avrupalılaşımayı basitçe Avrupa'nın iç ve dış kimlik oluşturma süreci olarak tanımlamak hata olmaz. Literatürde kavramla ilgili bazı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda kamu politikalarının Avrupalılaşıması (bütünleşmenin kamu siyasetinin sorunları, araçları, kaynakları ve stilleri açısından siyaset yapma mekanizmalarının etkileri analiz edilir), Avrupa entegrasyonunu siyasi sürece etkisi olarak Avrupalılaşıma (bütünleşmenin üye veya aday devletlerin kurumsal yapılarına ve siyasal süreçlerine etkileri incelenir), Avrupa içinde sosyal kimliklerin Avrupalılaşıması (AB'yi ulusal aktörlerin kimliklerini oluşturulması ve bunların yansıtılması anlamında bir referans noktası görür) ve kamu

söyleminin Avrupalılaşması (iç kamuoyunun ne kadar Avrupa Birliği'ne referans verdiğini ve bu referansın zamanla nasıl değiştiğini analiz eder) sınıflandırması yapılmaktadır (Dönmez, 2008:520-522). Günümüzde Avrupa Birliği'nin genişleme kapsamında geçirdiği süreçler, Avrupalılaşma'nın söz konusu bu türleri doğrultusunda gerçekleşmektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE “YÖNETİMDE BİRLİK” ÇABALARI

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Avrupa devletleri günümüze dek tarihsel yolculuğunda geçmişi oldukça eskilere dayanan ve dini referans olan “birlik fikri”ni sürekli sıcak tutmuş, ve hedefe ulaşmak için yoğun çaba harcamışlardır. Bu süreç, 20. yüzyılda somut sonuçlar vermiştir ancak 21. yüzyılın başlarını yaşadığımız günümüzde de AB, tam bir “birlik” olamamanın sancılarını yaşamaktadır. Özellikle üyeler arasındaki farklılıklar, Anayasa'da konsensu sağlanamaması, Avrupalılaşma'da görülen aksaklıklar ve en önemlisi yaşanan ekonomik kriz, AB üyesi ülkeleri oldukça tedirgin etmektedir. Hatta bu durumun Birlik'te çok büyük kırılmalara yol açacağı yorumları da yapılmaktadır. Hatta bazı yorumlarda, AB halkının artık iktidarın kendilerine değil “çok uluslu şirketlere verileceğini sezmelerinin (Akdoğan 2008:3), birliğin geleceğini kararttığı belirtilmektedir.

Ayrıca AB'nin resmen 1 Kasım 1993 yılında kurulmasına rağmen, bütünleşmenin siyasal hedeflerinin kökleri çok eskilere dayanmaktadır. AB'nin kuruluşundan beri “birlik fikri” siyasi gündemin hep başında olmuştur. Ama birliği gerçekleştirme araçlarının hep ekonomik olması (Şener, 2009:29), bugün sürecin tıkanmasına yol açmaktadır. Ancak AB'de Birliği “Kuzey Kutbu'ndan Atlantik Okyanusu'na kadar, Akdeniz kıyılarından Karadeniz'e kadar tüm bölgenin özgürlük ve demokrasi feneri” olarak gören (Asp, 2009:155) oldukça önemli bir kesim de kurumsallaşma için yoğun çaba harcamaktadır.

Böyle bir ortamda AB'nin yönetim sisteminde birlik kurabilmesinin ve tek tip örgütlenmelere gidebilmesinin ne kadar zor olduğu da açıktır. Bu nedenle zaten AB hem üye ülkeler hem de aday ülkeler için yönetim sistemlerinde zorunlu şartları çok sınırlı tutmuştur. Özellikle kamu yönetim sistemini belli kriterler çerçevesinde aday ülkenin insiyatifine bırakmıştır. Bu durumun gerekçesi olarak AB'nin oldukça yeni bir oluşum olması da söylenebilir. Ancak, heterojenliği çok yüksek olan böylesine bir Birliğin, uyum konusunda üye ülkelerin kamu yönetimlerine yönelik getireceği zorunluluklara uyum oranının oldukça düşük olacağı da bilinmektedir. Bu nedenle AB; yönetimde birlik konusunda genel ilke ve kuralları belirlemiş, kamu yönetimlerinin uyması gereken öncelikli alanları tespit etmiş ve diğer düzenlemeleri ise zamana bırakmıştır. Şimdi AB'ni yönetimde birlik sağlamaya dönük getirdiği genel kural ve uygulamaları analiz edelim.

3.1. Genel İlke ve Süreçler

Bilindiği gibi Avrupa Birliği'nin Birliğe üye olan ülkeleri bağlayacak ne ortak bir Anayasası ne de ortak bir kamu yönetimi sistemi yaşama geçirilebilmiş değildir. Dolayısıyla bu karmaşık yapı içerisinde, Topluluk-ulus, devlet-ulus, devlet altı birimler arasındaki ilişkilerin nasıl düzenlenmesi gerektiği sorunu AB içinde uzunca bir süredir tartışılmaktadır (Demirci, 2007:393). Bu süreçte günümüzde Avrupa Birliği'nin uygulamış olduğu politikalar da, çıkarmış olduğu hukuki düzenlemeler de gittikçe karmaşık hale gelmektedir. Kuralları teknik ve piyasanın gerektirdiği değişiklik taleplerine uyarlamak karmaşık ve zaman alıcı olabilmektedir. Hukuki düzenlemelerin geç yapılmasına zaman zaman uygulamadaki gecikmeler de eşlik etmektedir (Okçu, 2007:306). Bu nedenle AB'ye katılım perspektifinde üye ülkelerin yönetim sistemlerinde AB'nin belirlediği ilkelere uyulması ve öngörülen süreçlerden geçilmesi büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar AB'nin kamu yönetimlerini şekillendirecek ortak ilkeleri olmasa da, zaman içerisinde, demokratik devletler arasında iyi yönetişimin anahtar öğeleri hakkında genel bir görüş birliği oluşmuş ve hukukun üstünlüğü, güvenilirlik, önceden tahmin edilebilirlik, sorumluluk ve saydamlık, teknik ve idari yetenekler, örgütsel kapasite ve vatandaşların katılımının sağlanması gibi hususlar, AB tarafından üye ve aday ülkelerin kamu yönetimlerinde bulunması gereken temel özellikler haline getirilmiştir (Kurşunlu, 2004:19).

Avrupa Birliği'nin Maastricht, Kopenhag ve Helsinki kriterleri ile AB organları tarafından açıklanan çeşitli resmi belgelerde tam üyelik için öngörülen koşullar arasında kamu yönetiminin yapısını, personelini ve işleyişini yakından ilgilendiren hususlar yer almaktadır (Ömürgönülşen-Öktem, 2007/b:340).

Esasında AB üyeleri kamu yönetimlerini birbirleriyle yakınlaştırarak uyumlaştırmaya çalışmaktadırlar. Üye olmak isteyen ülkelerden AB, Avrupa kamu yönetimi ilkeleri çerçevesinde hareket etmesini istemektedir. AB'ye üye olmak için başvuran ülkeler ulusal kamu yönetimi sistemlerinde uygulanacak standartlarla ilgili herhangi bir resmi topluluk müktesebatı mevcut olmamasına rağmen, katılım kriterlerini karşılayabilmek için kendi kamu yönetimi sistemlerini reforme etmek ve bu noktada AB kriterlerini hesaba katmak zorundadırlar (Dikmenli, 2010:99).

AB üye devletleri tarafından genel kabul gören bu temel özellikler "Avrupa Yönetim Alanı"nı (AYA) oluşturan koşulları ortaya koymuştur. AYA, kamu yönetiminin işleyişini sağlayan ve kanunlarca tanımlanarak, çeşitli usul ve sorumluluk mekanizmaları aracılığı ile uygulanan bir takım ortak standartlar dizisinden oluşmaktadır. AB üyeliği için başvuruda bulunan ülkelerin kendi kamu yönetimi sistemlerini geliştirirken bu standartları dikkate almaları gerekmektedir (Kurşunlu, 2004:19). Buna göre, ulusal devletlerin aktiviteleri

artık kendi sınırını asan anlamlar içermektedir. AB’nde geçerli olan “ortak tanıma”(mutual recognition) ilkesi gereğince bir ülkede yapılan bir düzenleme veya başvuru diğer üye ülkeler içinde de geçerlilik kazanmaktadır (Öktem –Canan, 2009:149).

AB üyeliğinin, üye devletlerdeki her idari alanın Topluluk müktesebatına uygun olmasını gerektirdiği konusunda herkes hemfikirler. Çünkü AB’ye üye devletlerin ulusal kamu yönetimi kurumları Topluluk müktesebatını yerine getirecek ve uygulayacaktır. Aynı şekilde, aday ülkelerin kamu yönetimleri de genel iyi yönetim ilkelerini benimsemek ve AB içerisinde belirlenen idari standartlara uymak durumundadırlar. Kamu yönetimi alanına ilişkin müktesebatın uygulanması tabi ki ilgili sektöre ilişkin kapasite ve kaynaklar ile ilgili bir durumdur ancak sadece bununla da sınırlı değildir. Müktesebat kapsamına giren alanlar da dahil olmak üzere, kamu yönetiminin bütününe güvenilir şekilde işlemesi açısından hayati önem taşıması nedeniyle, aday ülkenin genel yatay yönetim sistemi AB üyeliğinin gereklerini yerine getirmelidir. Başarılı uygulamanın ve yürürlüğün sağlanması açık şekilde yatay yönetim yapı ve sistemlerine bağlıdır; örneğin, kamu görevlilerinin performansının AB standartlarına uygunluğunu sağlayacak idari işlem ve mekanizmalar oluşturulmalıdır. Kamu yönetimi ve idari hukuk konularında uygulanabilecek genel bir AB mevzuatının bulunmaması aday ülkeler açısından sorunlara neden olmaktadır. Aday ülkeler, “mecburi sonuç” ilkesi çerçevesinde, AB mevzuatını ulusal yasalara aktarmaya, uygulamaya ve yürürlüğünü sağlayamaya yeterli kamu yönetimi kurumlarını ve idari sistemleri kurmakla yükümlüdürler (OECD, 2013:59).

Ancak burada şu husus unutulmamalıdır: AB tarafından aday ülkelere, kamu yönetimi standartlarını Avrupa Yönetim Alanı ile uyumlaştırmalarının tavsiye edilmesi, kamu yönetimi kurumlarının tüm AB üyesi ülkelerde aynı şekilde kurulması gerektiği anlamına gelmemektedir. Burada önmeli olan, kurumsal düzenlemelerden bağımsız olarak, ulusal kamu idarelerinin AB üyesi devletler tarafından benimsenen standartlara uymaları ve belirlenen ilkeleri kabul etmeleridir. Yani AB tüm aday ülkelere aynı tip kamu yönetimi sistemi kurmalarını istemek yerine, ulusal kamu yönetimi sistemlerinde yeniden yapılanmaya giderken, AB’nin bu alanda belirlediği temel ilke ve kurallara uymalarını istemektedir.

AB’nin aday ülkeler kamu yönetimleri için belirledikleri yönetsel uyum kriterlerinde temel kıstasları, yatay ve dikey yönetim kapasitesinin AB standartlarında olup olmadığıdır. Şimde de ana hatlarıyla bu yönetim kapasitesi kıstaslarını inceleyelim.

3.2. Yatay Yönetim Kapasitesi

Yatay yönetim kapasitesi AB müktesebatının düzenlemediği ulusal kamu yönetimi sistemi ve bu sistemin dayandığı temel değer, ilke ve kurumlardan

oluşmaktadır (Ömülgönülşen-Öktem, 2007/a:25). AB büyük bir titizlikle yatay yönetim kapasitesi konusunda yoğunlaşarak, tek pazarın işleyişinde genişlemeye bağlı olarak bir aksama yaşanmaması için yoğun çaba harcamaktadır. Bu doğrultuda aday ülkelerin profesyonel kamu personeli sistemi, hesap verebilirlik sistemi, kamu hizmetleri sistemi gibi unsurlardan oluşan yatay yönetim kapasitelerinin belli bir seviyede olması için uğraşmaktadır. AB bu çabasında yatay yönetim kapasitesinin, kamu yönetiminin genel işleyişinden bağımsız olarak geliştirilemeyeceğinin farkındadır. Genel yönetim sistemi etkili işlemediği zaman, belli sektörlerdeki yönetim kapasitesi istenen seviyede olsa bile, bunun devamı gelmeyecek ve genel yapıdaki verimsizlik diğer sektörlerde de yansiyacaktır.

AB nezdinde yatay yönetim kapasitesinin önemi, genişleme sonrasında Avrupa politika süreçlerinin etkili olarak işleyebilmelerinin sağlanmasının gerekliliğinden ve üye devletlerin kurumsal sistemlerinin seviyesinin birbirine yakın olmasının bunun temel şartı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Üye devletlerin yönetim sistemleri arasındaki farklılıkların fazla olması, AB'nin bir siyasal, yönetsel sistem olarak işleyişi açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü bu sistem üye ülkelerin birbirlerinin kurumlarına olan karşılıklı güven üzerine kurulmuştur.

AB, üye ve aday ülkelerin kamu yönetimlerinde yatay yönetim kapasitesi kapsamında; tarafsız ve profesyonel bir kamu yönetiminin ve kamu personeli eğitim sisteminin geliştirilmesi, yeterli politika ve eşgüdüm kapasitesi oluşturma, etkili bir hesap verebilirlik sistemi, iç ve dış mali kontrol sistemine özel bir önem atfedilmesi, AB işlerinin yönetimi için özel yapı ve prosedürlerin oluşturulması ve kamu yönetimi reform stratejisinin mevcudiyeti (Kurşunlu, 2004:22) gibi hususlar öne çıkmaktadır.

Bu hususların yanında AB; ilk kez 1999 İlerleme Raporlarında yatay yönetim kapasitesi değerlendirmeleri için yeni bir yöntem kullanmıştır. SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management-Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek için Destek) tarafından geliştirilen bu yeni değerlendirme yöntemi SIGMA Anahatları olarak bilinmektedir. SIGMA programı hem Komisyonun Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin kamu yönetimi sistemlerinin kapasitesinin artırılmasını desteklemekte kullandığı en önemli araçtır, hem de aday ülkeleri bu konuda bilgilendiren en önemli teknik yardımdır .

Literatürde SIGMA'nın temel amaçları şu şekilde belirtilmektedir;

a)Programdan yararlanan ülkelerin yönetim verimliliğini artırmak ve kamu sektöründe çalışan personelin demokratik değerler, etik ve hukukun üstünlüğüne bağlı kalmalarını desteklemek amacıyla oluşturmaya çalıştıkları iyi yönetişim çabalarına yardım sağlamak,

b)AB ile bütünleşme plânları ve uluslararasılaşma çerçevesindeki sorunları aşabilmek için merkezi yönetimde yerel kapasitenin oluşturulmasına yardım sağlamak,

c)Kamu yönetimi reformu konusunda AB ve diğer destek programları bağlamındaki girişimleri desteklemek ve söz konusu destekler arasında eşgüdümün sağlanmasına katkıda bulunmak (Kurşunlu, 2004:27).

SIGMA Programı'nın 1998'de yayınlamış olduğu Avrupa Kamu Yönetiminin İlkeleri (European Principles for Public Administration) isimli raporda kamu yönetimi ile ilgili ilkelere vurgu yapılmaktadır. Bunlar; güvenilirlik ve öngörülebilirlik ilkesi, açıklık ve şeffaflık ilkesi, hesap verebilirlik ilkesi, etkinlik ve etkenlik ilkesi (Öktem –Canan, 2009:150) olarak belirtilmiştir. AB kendine katılmak isteyen Doğu Avrupa ülkelerinden yönetim yapılarını yeniden yapılandırdıkları bu ilkeleri dikkate almalarını istemektedir (Yılmaz, 2006:232). AB'nin küresel sorumlulukları çerçevesinde bu ilkelerin uygulanması, AB'nin, dünyanın diğer kesimlerinden resmi ve hükümet dışı paydaşlar tarafından rahatlıkla ulaşılabilir bir konumda olmasını gerektirmektedir. Bu zaten AB'nin sürdürülebilir kalkınma stratejisinin de bir parçasını oluşturmaktadır (Okçu, 2007:307).

Bu ilkeleri hayata geçirmek için oluşturulan SIGMA, kamu yönetimi geliştirme stratejileri, politika yapma, eşgüdüm ve düzenleme, bütçeleme ve kaynak tahsisatı, kamu hizmetleri yönetimi ile denetim ve mali kontrolden oluşan 5 teknik alanda faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede SIGMA söz konusu ülkelerin kamu yönetimlerinin ve yönetsel yapılarının yatay boyutuyla ilgilenecek yardım ve danışmanlık sağlamaktadır (Kurşunlu, 2004:27). Programın başarısı, üye ve aday ülkelerin kamu yönetim sistemlerinde elde ettikleri başarı ile doğru orantılıdır. Başta Türkiye olmak üzere tüm aday ülkelerin, bu şartları sağlayarak kendi yönetim sistemlerinde etkinliği ve verimliliği yakayabileceklerini düşündükleri belirtilmektedir. Üye ülkeler için ise, yatay yönetim kapasitesi ve SIGMA programı kapsamında gündeme gelen hususlar, mevcut yönetim sorunları çözebilmek konusunda önemli katkı sunmaktadır.

3.3. Dikey Yönetim Kapasitesi

AB'ye üye ülkeler Roma Anlaşması'nın 5. maddesi gereğince üyeliğin gerektirdiği her türlü yükümlülüğü yerine getirmekle mükellefler. Bu bakımdan her ülke AB politika oluşturma ve yapma mekanizmalarına katılma, AB politikalarını, direktif ve kararlarını zamanında uygulama zorunluluğu altındadır. Ayrıca, AB tarafından sağlanan bütçe olanaklarının ve fonlarının bu doğrultuda düzgün kullanmakla yükümlüdür (Balcı, 2007:329-330). Durum böyle olunca AB müktesebatının uygulanması üyelik

koşullarının en önemli ayağı haline gelmektedir. Bu koşul ayrıca, 1993 Kopenhag Zirvesinde "AB müktesebatını üstlenebilme yeteneği" kapsamında gündeme gelmiş, ancak özellikle Madrid Zirvesiyle birlikte hem AB müktesebatını iç hukuka aktarma hem de etkili bir biçimde uygulama olarak yeniden tanımlanmıştır. Uygulamanın ön plâna çıkması beraberinde yönetim kapasitesi konusunu gündeme getirmiştir. Yukarıda yatay yönetim kapasitesi kapsamında belirtildiği gibi AB için en önemli konu müktesebatın etkili bir biçimde uygulanması ve iç pazarın işleyişinin aksamamasıdır (Kurşunlu, 2004:35). Bu nedenle AB, yatay yönetim kapasitesinden çok dikey (AB müktesebatının uygulanabilmesi için gerekli yönetim kapasitesi) yani sektörel yönetim kapasitenin oluşturulmasını şart koştaktadır (Ömürgönülşen-Öktem, 2007/a:25).

Dikey yönetim kapasitesi kısaca, müktesebat başlıkları çerçevesinde, ilgili mevzuatın uygulanması için gerekli yönetim kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Müktesebat başlıklarına göre belirlenen dikey yönetim kapasitesi, ilgili müktesebat başlığı çerçevesinde AB mevzuatının uygulanabilmesi için gerekli yönetim kapasitesidir ve kurumsal yapılanmadan personelin eğitimine kadar çok çeşitli konuları içermektedir. AB, gerek üye devletler gerekse adayların kamu yönetimlerinin dikey yönetim kapasitesi kapsamında AB standartlarında çıktılar üretmek, politikalar yürütmek ve ilgili müktesebatı başarı ile uygulayabilmek için çeşitli kriterler belirlemiştir. Bunlar kısaca şu şekilde belirtilmektedir: (Kurşunlu, 2004:35).

a)Başka otoritenin iznine bağlı olmadan, bağımsız karar alabilecek güce sahip olmak,

b)Çok karmaşık ve sıra dışı olmayan düzenlemeleri ve standartları uygulamak,

c)Pazarın durumunun sürekli izlenmesi ve değerlendirilmesi yoluyla etken kılınmak,

ç)Açık, saydam ve hazırlıklı olmak,

d)Diğer kurumlarla eşgüdüm içinde olmak ve ilgili tarafların görüşünü almak,

e)Sorumlu olmak ve yasal tarama sürecine tabi olmak.

İlgili literatürde, AB'nin yukarıda sayılan kriterleri, üye ve aday devletlerin sağlayabilmesi için kullandığı "para&personel (money&men) çözümü"nin yeterli olmadığı belirtilmektedir. AB bünyesinde bütünleşmenin ve buna bağlı olarak müktesebatın etkili bir biçimde uygulanmasının arkasında yatan en önemli unsurlardan birisi, üye devletlerin birbirlerinin kurumlarına duyduğu karşılıklı güvendir. Bu yüzden aday ülkelerin yönetim kapasitesi bağlamında önem vermesi gereken temel konu, müktesebatın, belirli performans

kriterlerine tabi, karar alma özgürlüğü olan ve yeterli yetki ve sorumluluğa sahip kurumlar tarafından uygulanacağı konusunda AB'ye güvenilir taahhütlerde bulunulmasıdır.

Bu bağlamda, “müktesebatın etkili uygulanması için gerekli yönetim kapasitesi” kavramı, somut kaynakların ötesinde belli bir yaklaşımı ve kurumsal anlayışı içermektedir. Bu nedenle uzun vadede müktesebatın etkili bir biçimde uygulanıp uygulanamayacağı, kurumların nasıl yapılandırıldığına bağlıdır. Komisyonun etkili uygulama için gerekli yönetim kapasitesi konusunda net kriterler ve standartlar belirlememesi, konunun hem önemli olduğunun hem de istenmeyen yönere çekilebileceğinin göstergesidir.

Bundan dolayı AB'ye aday ülkelerin yapması gereken, müktesebatı uygulayıp etkili kılmak için gerekli bilgiye, yeteneğe ve isteğe sahip kurumlar oluşturmak ve bu yapıların güvenilirliği konusunda AB tarafını ikna etmektir. Bu çerçevede, müktesebatı etkili bir biçimde uygulayabilme kapasitesi hem yasal ve kurumsal çerçeveyi hem de mali, fiziki ve beşeri kaynakları içermektedir. Uygulanması en kolay Topluluk kuralının bile etkili kılınması basit bir süreç değildir ve uygulama tedbirlerinin niteliği üye devletlerin takdirine bırakılmıştır. Bu yüzden AB genelinde farklı uygulama yöntemleri gözlenmektedir ve üye devletler kendi yönetim yapıları ve kaynakları doğrultusunda kurumsal çerçeveyi belirlemektedir (Kurşunlu, 2004:35-37). Doğal olarak bu güçlükler karşısında aday ve üye ülkelerin AB bünyesinde bir kurumsal - yönetim birliği sağlamaları çok zor görünmektedir. AB bunun bilincinde olduğu için üye ve aday ülkelere belirli ilkelere uyma yükümlülüğü getirmiştir. Siyasi birliğini tam sağlayamayan bir oluşumdan kurumsal- yönetim birliğini beklemek de haksızlık olur.

SONUÇ

Esasında günümüzde Avrupa uygarlığı denildiği zaman Hıristiyanlık yanında Roma Hukuku'nun ve Yunan Felsefes'i'nin bir potada eritilmesi akla gelmektedir. Burada batı uygarlığının ayırt edici özellikleri; klasik miras, Batı Hıristiyanlığı, Avrupa dilleri, din ve devlet otoritesinin birbirinden ayrılması, hukuk kuralları, toplumsal çoğulculuk ve sivil toplum, temsil edici yapılar ve bireycilik olarak belirtilmektedir (Bozkurt, 2004:42). Bugünün Avrupa Birliği bu ayırtedici özellikler üzerine kurulmuştur.

Bu değerler üzerine kurulu Avrupa Birliği günümüzde dünya genelinde uluslararası politikada önemli bir aktör olmuştur. Bir devletin -ya da örgütün- uluslararası alanda belirleyici bir aktör olabilmesi için gerekli koşullar, en başta güçlü bir ekonomi, nüfus ve ordudur. Avrupa Birliği'ne bakıldığında bu koşullardan ilk ikisine sahip olduğu açıkça görülmektedir. Şu anki üyelik başvuruları kabul edildiğinde yaklaşık 600 milyonluk bir nüfusa

ulaşacaktır ki bu rakam ABD nüfusunun neredeyse iki katıdır (Türe, 2004:65). Diğer istatistiklerde de Avrupa Birliği'nin ABD'yi, Çin'i, Rusya'ya ve Hindistan'ı geçeceği rahatlıkla söylenebilir.

Bu rakamlara dayalı gerçekler, yüzyıllardır Avrupa'da bütünleşmeyi savunan düşünceleri oluşturan sürecin temel nedeni olan "barış"ın, yerini ve önceliğini ekonomik ve siyasal bir güç odağı olma amacına bırakmış olduğunu göstermektedir. Napoleon'un ya da Hitler'in zor kullanarak sağlamaya çalıştığı "bütünleşme" ve bunu getireceği "barış", bu kez ekonomik ve siyasal alanlarda söz sahibi olma yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Türe, 2004:65).

Yüzyılımızın ilk yıllarında 27 üyeli bir yapı haline gelen Avrupa Birliği'nin, Avrupa projesinin geleceğini belirleyen öncelikler konusunda uzlaşma içinde olunsa da, bugün farklı alanlarda sorunları bulunmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında; parasal sorunlar, Birlik bütçesine yapılan ülke katkıları, bütçenin ana kalemlerini oluşturan tarım ve bölgesel politikalara ne kadar harcandığı ve genişlemenin maliyeti gibi konular üyeler arasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. İngiltere, İsveç ve Danimarka'nın henüz ortak para birimi Euro'yu tanımamış olmaları, Avrupa Birliği'nin ortak ekonomi politikalarını ve karar alma sürecinin hızını ve etkinliğini zedeleyebilmektedir (Hurmi, 2008:43).

Günümüzde Avrupa Birliği ve ABD arasındaki sorunlar da AB'nin genişlemesi sürecini sekteye uğratabilmekte ve Birlik içinde fikir karmaşalarına yol açabilmektedir. Genelde Avrupa Birliği kamuoyunun gözünde, ABD yönetiminin karbondioksit yayımını sınırlayan Kyota Anlaşması ve savaş suçlarına yönelik Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne karşı çıkması birer küresel sorumsuzluk örneği olarak görülmektedir.

Oysa bir çok örnek ABD'nin Avrupalı köklerini ortaya koymaktadır. Disney kahramanları Alman ve İngiliz halk öykülerine ve Danimarkalı Andersen masallarına dayanmaktadır. Hamburgeri ABD'ye 19. yüzyıl başında Hamburg Limanı'ndan gelen göçmen gemilerinden Newyork'a çıkan Volga Almanları getirmiş, onlar da Türk işi köfte ekmeği Tatarlardan öğrenmişlerdir. Hollywood'un tarihi, 1894'de Paris'de Lumieres kardeşlerin sinema makinesinin keşfi ile başlamıştır (Kaleağası, 2004:18). ABD'nin böylesine belirgin olan Avrupalı kökleri, Avrupa Birliği'nin küresel güç olma yolunda hızla ilerlemesi sürecini nasıl etkileyeceğini ancak gelecek yıllar gösterecektir.

Avrupa Birliği'nin geleceğini müslüman dünyası ve Türkiye ile olan ilişkileri de önemli ölçüde olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Tarihsel olarak baktığımızda Avrupa'nın müslümanlar için bir ev olduğu rahatlıkla söylenebilir. Uzun yıllardır Yunanistan'da müslüman varlığı bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu birçok kişinin Avrupa alanı kabul ettiği bölgelerde

uzun yıllar hakimiyetini sürdürmüştür. Osmanlı ile Avrupa arasındaki ilişkiler uzun yıllar savaş ve muhalefet odağında sürmüştür. Bu durum Avrupa'nın İslama bakışını şekillendirmektedir. Zaman zaman işbirliği zaman zaman zıtlıklarla dolu bu ilişki, modern Türkiye Cumhuriyeti'ni de etkilemiştir (Brusse-Schoonenboom, 2004:76-77).

Tarihsel süreçte, Avrupa devletler sisteminin en önemli kurumlarından olan güç dengesi içinde Osmanlı Devleti bir şekilde hep bulunmuştur. II. Beyazıt döneminde İtalya'daki güç dengesinde Venediklilere karşı Milano'yu desteklemiş, bir sonraki yüzyılın ikinci yarısında Habsburglar'a karşı Hollanda ve İngiltere Krallıkları ile beraber hareket etmiştir. 17. yüzyılın başında da Katoliklerle Protestanlar arasındaki mücadelede Protestanların yanında olmuştur.

İngiltere Kraliçesi, I. Elizabeth, 16. yüzyılda İspanya'ya karşı Osmanlı'lardan yardım istemiştir. Yine aynı yüzyılda İspanya'ya esir düşen Fransa Kralı I. Francois'ın annesi, oğlunu kurtarmak için yine Osmanlılara başvurmuştur. Osmanlıların 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa güç dengesinin korunmasında ne kadar önemli bir rol oynadığını kanıtlayacak bu örnekleri çoğaltmak mümkündür (Demirağ, 2007:370).

Asker etkisinden arınmış, seküler ve demokrat bir Türkiye başarılı, iyi eğitilmiş, modern ve başarılı müslüman nüfusuyla Avrupa Birliği için önemli bir kaynak ve girdi oluşturacaktır. Bu süreçte Avrupa Birliği için ayrımcılığın yapılmaması ve belirlenen streotiplere adayları uydurma zorunluluğu konusunda Türkiye'nin adaylığı, Birliğin kendi vatandaşlarına yönelik bir sınav vermesine de yol açacaktır (Dobson, 2006:211).

Çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız Avrupa'da birlik fikrinin oluşmasını sağlayan faktörler, Birlik açısından Türkiye'nin tam üyelik sürecinde test edilecektir. Avrupa Birliği'nin bu süreçte objektiflikten ayrılmaması ve 27 ülkeye uyguladığı üyelik kriterlerini, adalet ve eşitlik ilkelerinden hareketle Türkiye'ye de aynen uygulaması, kendi tarihi ile ters düşmemesine yol açacaktır. Bu süreçte Türkiye'nin tam üyeliği ile ilgili olarak birlik fikrinin temellerini kuran barış, adalet, güvenlik, işbirliği ve en önemlisi ekonomik çıkar ilkelerine uygun hareket edilmesi, Avrupa Birliği'nin kendi içinde de çelişki yaşamamasına ve birlik bağlarını güçlü bir şekilde tutmasına büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

ACARTÜRK, Ertuğrul – H. ARSLANER (2005), “Maastricht Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye”, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ed. O. Kaymakça, Nobel Yay., Ankara.

AKDOĞAN, Argun (2008), "Avrupa Birliği ve Demokrasi", Memleket Mevzuat Dergisi, S. 37,

ALKAN, Nail M.(2005), "Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci ve Sonrası", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ed. O. Kaymakça, Nobel Yay., Ankara.

ASP, Christer (2009), "Genişleme: Türkiye-AB İlişkilerinin Stratejik Boyutları", Türkiye – AB İşkileri Nereye Gidiyor? Müzakereler, Reformlar, Demokrasi, Ed. Erol Esen-Necati İyikan, Phoenix Yay., Ankara.

BALCI, Asım (2007), "Türkiye'nin AB'ye Entegrasyonunda Kamu Yönetiminin Rolü", Kamu Yönetimi, Yöntem ve Sorunlar, Ed. Şinasi Aksoy-Yılmaz Üstüner, Nobel Yay. Ankara.

BOZKURT, Veysel (2004), "Değişen Paradigma, Çatışan Uygarlıklar ve Bölgesel Bütünleşme", Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Ed. T.Uzun-S.Özen, Seçkin Yay., Ankara.

BRUSSE, Wendy Asbeek – J. SCHOONENBOOM (2004), "The European Union, Religion and Turkish Islam", Turkey and the EU Enlargement, Processes of Incorporation, Ed.R. Griffiths, D. Özdemir, Bilgi Un Press, İstanbul.

BULAÇ, Ali (2001), Avrupa Birliği ve Türkiye, Zaman, İstanbul.

CANBOLAT, İbrahim S. (2002), AB, Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Alfa Yay., İstanbul.

CANBOLAT, İbrahim (2007), "Avrupa Birliği'nin Kuruluş Felsefesi ve Yeni Avrupa'nın Yapılanması", Türkiye-AB İlişkileri, Der.E.Efegil-M.Erol, Orion Yay., Ankara.

CANSEL, Erol (1992), "Türk Hukukunun AT Hukukuna Uyumu", Amme İdaresi Dergisi, C.25, S.2, Haziran.

COŞKUN, Enis (2001), Bütünleşme Sürecinde AB ve Türkiye, Cem Yayınevi, İstanbul.

DARTAN, Muzaffer (2005), "Avrupa Birliği – Türkiye İlişkileri: Quo Vadis?", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ed. O. Kaymakça, Nobel Yay., Ankara.

DEDEOĞLU, Beril (2003/a), "AB Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler", Dünden Bugüne AB, Der. Beril Dedeoğlu, Boyut Yay., İstanbul.

DEDEOĞLU, Beril (2003/b), "AB Bütünleşme Süreci II: AB'nin Yakın Geçmişi", Dünden Bugüne AB, Der. Beril Dedeoğlu, Boyut Yay., İstanbul.

DEMİRBAĞ, Yelda (2007), “Türkiye’nin Batı’yla Bütünleşme Çabalarının İkiyüz Yıllık Tarihsel Geçmişi”, Türkiye-AB İlişkileri, Der.E.Efegil-M.Erol, Orion Yay., Ankara.

DEMİRCİ, Bengü (2007), “Hızmette Halka Yakınlık İlkesinin AB’de Algılanışı ve Son Reform Çalışmaları Bağlamında Türk Kamu Yönetimi Sistemine Yansımaları”, Kamu Yönetimi, Yöntem ve Sorunlar, Ed. Şinasi Aksoy-Yılmaz Üstüner, Nobel Yay. Ankara.

DİKMENLİ, Onur (2010), “21. Yüzyıl Perspektifinde Türkiye’nin AB Süreci”, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2.

DINAN, Desmond (2008), Avrupa Birliği Tarihi, Çev. H.Akay, Kitap Yay., İstanbul.

DOBSON, Lynn (2006), “United in Diversity? European Union and Political Community”, European Union and Turkey: Reflections on the Prospects for Membership, Ed. N. Neuwahl – H. Kabaloğlu, TOBB-TUNAECS-Marmara Un. Press, İstanbul.

DÖNMEZ, Rasim Özgür (2008), “11 Eylül Sonrası Avrupa Birliği: Avrupalılaşıma ve Türk Siyasal Hayatı”, Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ed. R.Ö. Dönmez – G. Telatar, Phoenix Yay., Ankara.

DPT (2008), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, Türkiye-AB İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yay., Ankara.

ERALP, Atila (1997), “Soğuk Savaştan Günümüze Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri”, Türkiye ve Avrupa, Ed. Atila ERALP, İmge Yay., Ankara.

HURMİ, Bahar (2008), “Avrupa Birliği ve Demokrasi Açığı”, Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ed. R.Ö. Dönmez – G. Telatar, Phoenix Yay., Ankara.

İNAT, Kemal (2005) “Avrupa Politik İşbirliği’nin Doğuşu”, Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ed. O. Kaymakça, Nobel Yay., Ankara.

KABAALIOĞLU, Haluk (1997), AB Kurumları ve Avrupa Hukukunun Uluslarüstü Özellikleri Işığında Avrupa Birliği ve Kıbrıs”, Yeditepe Üniversitesi Yayını, İstanbul.

KALAYCI, İrfan (2006), “Avrupa Birliği’nin Yaşlı Lokomotifi FransAlmanya: Türkiye’nin Ekonomik Yükünü Çekebilir mi? Vagon Teorisi”, Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri Üzerine Ekonomi – Politik Tezler, Ed. İ. Kalaycı, Beta, İstanbul.

KALEAĞASI, Bahadır (2003), Avrupa Yolunun Haritası, Dünya Yay., İstanbul.

KARACA, Orhan (2006), "Avrupa Birliği'nde Yakınsama Süreci: Yoksul Ülkeler Zenginlere Yaklaşabildi mi?", Türkiye – AB İlişkileri Üzerine Ekonomi – Politik Tezler, Ed. İ. Kalaycı, Beta, İstanbul.

KARATAY, Osman (2007), "Francia Jeokültüründen Fransız Kültürüne Tarihin Belleği Ya da Avrupa'nın Frenk Rengi", Türkiye-AB İlişkileri, Der.E.Efegil-M.Erol, Orion Yay., Ankara.

KAVALALI, Murat (2005), AB'nin Genişleme Süreci, DPT Yay, Ankara.

KONUR, Fatih (2008), "Avrupa Ekonomik Entegrasyonuna Kısa Bir Bakış: Avro Örneği", Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ed. R.Ö. Dönmez – G. Telatar, Phoenix Yay., Ankara.

KURŞUNLU, Elif (2004), "Avrupa Birliği Müktesebatının Uygulanması Çerçevesinde İdari Kapasite", ABGS Uzmanlık Tezi, Ankara.

OECD; Avrupa Kamu Yönetimi İlkeleri Sigma Raporları: 27 (Çev. Pelin Kuzey),<http://www.oecd.org/site/sigma/publicationsdocuments/39560850.pdf> (20.01.2013)

OKÇU, Murat; "Avrupa Yönetimsel Alanına Doğru Türk Kamu Yönetimi: Çok Düzlemli Yönetişim", TEPAV EPRI, <http://www.tepav.org.tr/tr> (25.02.2013).

OKÇU, Murat (2007), "Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?", Süleyman Demirel Üniversitesi İİB Fakültesi Der., C.12, S.3.

ÖKMEN, Mustafa – Kadri CANAN (2009), "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C. 16, S.1.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur – M. Kemal ÖKTEM (2007/a)Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi, İmaj Yay., Ankara.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur – M. Kemal ÖKTEM (2007/b) "Avrupa Birliği'ne Yönetimsel Uyum ve Yönetimsel Kapasitenin Artırılması Sürecinde Türk Kamu Yönetiminde Etik Sorunu", Kamu Yönetimi, Yöntem ve Sorunlar, Ed. Şinasi Aksoy-Yılmaz Üstüner, Nobel Yay. Ankara.

ÖZER, M. Akif (2006), Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara.

ŞENER, Hasan Engin (2009), Macaristan ve Türkiye'nin AB'ye Uyum Süreci, Phoenix, Ankara.

STAPELFELD, Gerhard (2001), "AB'nin Ortak Ekonomik ve Para Birliği-Avrupa Entegrasyonunun Prensipleri ve Sorunları", Avrupa Yolunda Değişim Sürecinde İki Aday Ülke, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara.

TELATAR, Gökhan (2008) "Küresel Politikada AB ve ABD: Farklı Perspektifler mi? Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ed. R.Ö. Dönmez – G. Telatar, Phoenix Yay., Ankara.

TÜRE, Fatih (2004), "Birleşik Avrupa Düşüncesi ve Avrupa Birliği", Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Ed. T.Uzun-S.Özen, Seçkin Yay., Ankara.

ÜLGER, İrfan K. (2007), "Avrupa Birliği'nde Gelecek Tartışmaları ve Türkiye Sorunu", Türkiye-AB İlişkileri, Der.E.Efegil-M.Erol, Orion Yay., Ankara.

ÜLGER, İrfan K. (2005), "Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Ed. O. Kaymakça, Nobel Yay., Ankara.

YAZGIÇ, Suavi Kemal (2005), AB, İnsan Yay., İstanbul.

YETKİN, Münir Nuri; "Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi ve Değerlendirilmesi", www.cetarisparibus.com (20.10.05).

YILMAZ, Abdullah (2006), "AB'ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar", Dumlupınar Ün. Sosyal Bilimler Dergisi, S.17.